

מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 486

מדיני זנוכה

כסלו תשפ"ג

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה"ה

נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

שמן שביעית לנר חנוכה

שאלה: האם מותר להשתמש בשמן של שביעית לנרות חנוכה?

תשובה: כתב הרמב"ם (ה'ל' שמיטה ויובל פרק ה' ה'ל' ח') מדליק את הנר בשמן שביעית, ע"י שם. וכל זה בנרות שבת או חול, כיון שנעשו להאיר מותר, אבל אין להדליק נרות חנוכה בשמן שביעית כיון שאסור להשתמש לאורה (ירדב"ז פרק ה' ה'ל' ט'), תשי"א "אמרי יושר" ח"א סי' ק', ו"תורת הארץ" פ"ה אות מ"ז).

ויש שהעירו שהרי הרבה ראשונים סברי שדוקא תשמיש בקרוב לנר אסור, אבל בנהנה ממנו מרחוק לא גזרו, ואפילו להב"ח שחולק וסובר שגם זה אסור, ולזה נוטה המג"א, מ"מ הרבה פוסקים מתירים לצורך תשמיש לשם מצוה, וכן ב"שערי תשובה" (סי' תרע"ג) כתב שעצם הנאה שהוא יושב באור ולא בחושך בלא"ה מותר. וא"כ יש כאן הנאה וביעורו שוה, ומ"מ למעשה גדולי ההוראה החמירו בזה (שו"ת "שבט הלוי" ח"א תשי"ב פ"ד, ספר "חוט שני" עמ' רל"ח) ויש שהורו בזה להקל משום שמתר למוד לאור שמן של שביעית הם שמצוות לאו להנאה ניתנו, כיון דסו"ס יש בו צורך הי"נ להדליק שמן שביעית לצורך נר חנוכה זהו נחשב צורך ("מנחת שלמה" ח"א סי' מ"ב, וע"ע "דרך אמונה" שם ב"ביאור ההלכה" שכתב להעיר עליו).

וי"א שאפילו בדיעבד אם הדליק בשמן של שביעית לא יצא יד"ח (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ולכן מי שנוהג קדושת שביעית ביבול נכרי ומתאכסן אצל בעה"ב שאינו נוהג קדושת שביעית ומדליק עם שמן של יבול נכרי, לא יוכל האורח להשתתף עם בעה"ב אלא ידליק בנפרד (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ברכת הוראה בשמן נכרי

שאלה: מי שנוהג קדושת שביעית ביבול נכרי ורואה נרות שהודלקו עם שמן של יבול נכרי, האם יכול לברך עליו ברכת הוראה? **תשובה:** אסור לברך עליו (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

כבוד כהן או לוי בהדלקת נרות בבית הכנסת

שאלה: כל לילה מכבדים מתפלל אחר להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת, האם יש עניין לכבד כהן ולמחרת לוי וכו'?

תשובה: אם יש שני הזנים שווים, כתב המשנ"ב (סי' נ"ג ס"ק ל"ו), בשם "כנסת הגדולה" בשם הר"י ברונא. כהן קודם ללוי, לוי לישראל, ותלמידי חכם קודם לעם הארץ, אפילו הוא כהן, וכל שכן כשהוא לוי. ולפי"ז לכאורה בכל כיבוד של מצוה בבית הכנסת כמו הדלקת נרות חנוכה, וכן לגבי הגבהה וגלילת ספר תורה, אבל מכיון שזה חוזר כל הזמן, אין צריך לכבד כהן כל פעם, אלא בפעם הראשונה לכהן, ואח"כ מחלקים פעם לזה ופעם לזה.

טפטוף שמן מלמעלה

שאלה: האם מותר לתת שמן למעלה בכוסית קטנה מעל הנרות על מנת שיטפטף משם שמן על גבי הפתילה למטה (וכעין המשנה שבת פ"ב, שנותן שמן בשופרות של ביצה ומטפטף על גבי הנר, ע"י שם), או שמא מכיון שלמטה אין שיעור שמן של חצי שעה לא יצא?
תשובה: מן הסתם זה נחשב שיש שיעור שמן ומעיקר הדין יצא, ובכל זאת אין זה כבוד המצוה להדליק בצורה כזו (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

נר חשמל להבדלה ולחנוכה

שאלה: חולה שנמצא בבית חולים, ואסור להדליק שם נר של אש, האם יכול לצאת בנר הבדלה או בנר חנוכה ע"י נר חשמל?

תשובה: בנר הבדלה כשלא יכול להשיג נר של אש, יכול לצאת בברכת "מאורי האש" על נר חשמל. (וידוע שהגר"ח זצ"ל בעל "אחייעזר" היה מבדיל כל שבוע על חשמל), ודוקא אם יש בתוכו "ספירלה", אבל נר של "פלורסנט", לא נחשב אש כלל.

בנר חנוכה, יש סוברים שאם אין לו ברירה אחרת, יכול להדליק פנס של מנורת חשמל ולברך עליו ובלבד שידלוק חצי שעה, ושיהיה היכר שהוא לצורך נרות חנוכה (הגר"ש אונטרבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל, וע"ע שו"ת "בית יצחק" יו"ד ח"א סי' ק"כ אות ה' שג"כ כתב שמצד

האור הוי כשר לנר חנוכה רק יש לחשוש שאין בו היכר, ע"י שם). ויש סוברים שתקנת חז"ל היה דוקא עם "נר אש וביתו" שהוא אש ממש, ולכן בכה"ג שא"א להדליק אלא נר חשמל, ידליק משום זכר למצוה, אבל לא יברך עליו (שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' ק"ז, ושו"ת "לבוש מרדכי" ח"ג סי' נ"ט, וכן הורה הגר"נ קרליץ זצ"ל).

הדלקת נר חנוכה בסיגריה

שאלה: אדם הנמצא בבית סוהר או בבית חולים ואסור להדליק שם אש, האם יכול לצאת ידי חובת הדלקת נר בהדלקת סיגריה שנשארת אדומה לחצי שעה?

תשובה: איתא בשו"ע (סו"ס תרע"ג) שאם כבתה אין זקוק לה, והעירו האחרונים דאפילו אם מצד נר חנוכה יצא, מ"מ לכו צריך לחזור להדליק מדין חשד, דלא גרע ממי שיש לו ב' פתחים, שצריך להדליק שם, וה"י אם יבואו תוך חצי שעה ויראו שאין שם נרות, יש כאן חשד, וע"כ יש לו להשאיר הנותר מהשמן או השעווה כל זמן עת ההדלקה כדי שלא יחשדו בו ("שערי תשובה" שם בשם שו"ת "שבות יעקב").

ויש מתרצים כגון שנשאר רק אדמומית קטנה כגון גחלת שמשום חשד אין כאן, אבל א"א לצאת בזה ידי מצותו, ע"י שם ("בית הלוי" עה"ת עניני חנוכה). ולדבריו מכיון שבסיגריה אין להבה רק אדמומית בעלמא, אין עליו שם נר ולא יצא יד"ח. ועוד, מכיון שדרך סיגריה עם הזמן להתכבות אם לא מנשבין בה, הוי כאינו ראוי לדלוק לחצי שעה ולא יצא בו.

נר המנגן

שאלה: יש נרות שמנגנים "מעוז צור" ע"י הנחת שני חוטי מתכת דקים העוברים לאורך הנר עד לתחתית ושם הם מחוברים למכשיר מנגן. החוטים מתחממים ע"י השלבת שלמעלה והחום עובר דרך החוטים עד למטה, וע"כ מופעלת המנגינה במשך רבע שעה. האם מותר לעשות כן בנרות חנוכה?

יסוד השאלה הוא, מכיון שנפסק בשו"ע (סי' תרע"ג סעיף א') שאסור להשתמש באורו של נר חנוכה א"כ בוודאי אסור לחמם בו את הידיים, שזה נחשב לשימוש, וא"כ הי"נ חימום חוטי המתכת בכדי להפעיל על ידם מנגינה, אולי נחשב לשימוש אסור.

הנאה הבאה מאליה

ויש לדון, דכתב בשעה"צ (סי' תרע"ג ס"ק י"א) בשם הפר"ח דמותר לילך לאור נר חנוכה שלא להיכשל דלא מחוייב לעצום עיניי דלא מקרי תשמיש ע"כ. והיינו דהאיסור הוא רק "לקחת" ממנו שימוש, אבל אם השימוש בא מאליו מותר, ולפי"ז בנד"ד מכיון שהוא מדליק הנר כדרכו, ומאליו מופעלת המנגינה שמה זה נחשב לתשמיש הבא מאליו, ומותר (וע"ע ערוך השולחן שם סי' ז').

אולם אין זה דומה, שהתם הוא מסתובב בביתו כדרכו וממילא בא אליו השימוש, לכן אינו חייב לעצום עיניי, משא"כ בנד"ד שמדליק בכוונה נר חנוכה שיש בו כבר חוטים, מה לי אם החוטים כבר נמצאים, או שמביא אח"כ, וכמו שאם אחר יניח סיר של חמין ע"ג מקום הדלקת הנרות ומדליקה, פשיטא דמכיון שמשתמש בלהבת של הנרות אסור. הי"נ שלוקח עצם החום ממנו, נחשב כמשתמש בו ואסור.

האם הנאה בשעת מצוה נחשבת להנאה

ומביאים ראיה, מהא דאיתא בראש השנה (כ"ח). הנודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה. ומבאר הר"ן (נדרים ס"ו): משום דהא דאמרינן מצוות לאו ליהנות נתנו, היינו שאין הנאת קיום מצוות נחשב הנאה, אבל אי מתהני גופו בהדי דמקיים המצוה, הנאה מקרי ואסור ע"י שם. והרשב"א (שם) חולק וסובר דאפילו יש הנאת הגוף בשעת קיום המצוה נמי מותר, והא דאסור לטבול בימות החמה, לא משום הנאת הגוף שיש לו בשעת הטבילה, שזה באמת מותר. רק משום ההנאה שתהא לו לאחר שעלה מן המעיין ועדיין המים עליו (וע"ע "אבני מילואים" סי' כ"ח ס"ק סי' מ"ש"כ בזה).

ויש לדון בהדלקת נרות אלו, דתלוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל, דלפי הרשב"א שסבר שהנאת הגוף בשעת המצוה לא נחשבת הנאה, אף שיש בו איסור הנדר שהוא איסור תורה, כ"ש באיסור שימוש בנר חנוכה שהוא רק דרבנן, בוודאי מותר להנות דלא נחשב זה להנאה, ויכול להדליק הנר, משא"כ לפי הר"ן אסור.

אולם לכאורה אין זה דומה כלל, דהתם עצם המצוה הוא לטבול במעיין, ויש לו הנאה מהמצוה עצמה, בזה אמרינן מצוות לאו ליהנות נתנו, משא"כ בנר חנוכה, שמעשה המצוה הוא להדליק נר שעווה, וכדי לצלל ה"חוס" של השלהבת, הכניס בנר חוטי מתכת שיתחממו ע"י השלהבת, לכוי"ע נחשב שימוש צדדי ואסור.

שימוש אסור

◀ והעיר בזה בעל ה"אילת השחר" זצ"ל דאולי זה תלוי בטעמים שאסורים להשתמש בנרות חנוכה, דלפי הטעם שאסרו שימוש בנרות משום דומיא דנרות מקדש, וכמש"כ בר"ן (במס' שבת), ה"נ אסור לקחת שום שימוש, משא"כ לפי הטעם שאסרו משום שיהא היכר שהדליקו לצורך מצוה, שמא גזרו רק על הנאת אור, וזהו עיקר השימוש ודרך הנרות, משא"כ לחימום, שאין דרך להדליק נר לצורך חימום, אולי לא גזרו בזה, וכעין שמצינו ב**שו"ע** (או"ח סי' תרנ"ג), שמוותר להריח אתרוג של מצוה, מכיון שיעקר עומד לאכילה, ומזה לבד דהוקצה ולא מלהריח בו, משא"כ הדס שעומד לריח אסור להריח בו, ויל"ע.

מדליק לצורך עצמו

◀ ועוד העירו, דאיתא ב**שו"ע** (סי' תרע"ה סעיף א') שאם מדליק נר חנוכה ואוחזו בידו במקום - לא יצא, שהרואה אומר לצרכו הוא אוחזו, עכ"ל. הרי משום חשש זה אמרינן שלא יצא כלל, א"כ כשיש מכשיר מנגן מחובר לנר, ובפרט ששילם יותר כסף כדי להשיג דווקא נר כזה, בוודאי יש חשש "הרואה אומר לצרכו הוא מדליק", ושמא לא יצא ידי חובתו.

◀ **למעשה**: עדיף שלא להשתמש בנרות אלו לנר חנוכה שאולי נחשב שמשתמשים באורם, אבל בוודאי מותר להשתמש בהם כ"שמש" שמיועד לכתחילה לאור.

צילום נרות ביהמ"ק או נרות חנוכה

◀ **שאלה**: האם מותר להצטלם עם נרות חנוכה או שמא נכלל באיסור של אין להשתמש בנרות חנוכה, וכן מה הדין בנרות ביהמ"ק האם מותר לצלמם?

תשובה: איתא בגמרא (פסחים כ"ו). קול, מראה וריח אין בו משום מעילה, ומבואר בראשונים שזהו רק מה"ת אבל מדרבנן אסור ליהנות מקול מראה וריח.

ומה"ט מבואר במשנה **מדות** (מובא בפסחים שם) שכאשר הפועלים תקנו בתוך ביהמ"ק הכניסו אותם בתוך ארונות סגורים שלא יזינו ועיניהם מן הקודש ורק חור קטן כדי שיראו עבודתם.

ולפי"ז בנרות ביהמ"ק מסתבר שאסור לצלמם, אבל בנרות חנוכה (הגם שאסור ליהנות מהם משום דומיא דנרות בית המקדש, כמבואר בר"ן בפ"ב מס' שבת), מסתבר שלא החמירו שגם קול מראה וריח אסור אלא אסרו שימוש בלבד (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

החלפת שמן ופתילות כל לילה

◀ **שאלה**: האם יש להחליף כל לילה את הפתילות או את השמן?

תשובה: כתוב ב**שו"ע** (סי' תרע"ג סעיף ג') שבמנורה של מתכת אין צריך להחליף את הכלי כל לילה שלא מתלכלך, וכמו כן מבואר (שם סעיף ד') שאין צריך להחליף את הפתילות כל לילה, ע"י שם. ואדרבה, נוחין להדליק יותר כשהם מדולקין כבר (**משנ"ב** ס"ק ל"א).

וכן מנהג ה"חזון איש" היה שלא להחליף את הפתילות ואת השמן בשאר הלילות (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ויש סוברים שיש להחליף את הפתילות כל לילה, זכר למקדש שהיו מחלפים כל לילה ("מאירי" שבת כ"א, "כף החיים" שם ס"ק ע"ב בשם "כל בו", וכן משום שכל לילה היה הנס מחדש).

אבל כוסיות, דינם כשל חרס, ואם השחירו יש לנקות אותם משום מיאוס וביזוי מצוה ("דרשו" ביאורים ומוספים שם בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

חזקה על הדלקת נר חנוכה או בנית סוכה בחצר

◀ **שאלה**: ראובן קנה דירה בבנין ורוצה להדליק את המנורה בחנוכה בפתח החצר (כמנהג רבים בירושלים), ויש מקום רק למנורה אחת, ושמעון טוען שיש לו חזקה של כמה שנים להדליק שם, האם יש בזה טענת חזקה?

תשובה: רק על תשמיש קבוע יש לדון משום חזקה, אבל תשמיש ארעי אין חזקה, שהרי שותפים אין מחזיקים זה על זה, היות שלא מקפידים ששותף ישתמש בו כל זמן שהוא לא צריך בזה, אבל כשהשותף השני יש בו צורך יכול לתבוע שגם הוא רוצה בזה, ויש להם להתפשר ביניהם מי מדליק באיזה יום ובאיזה אופן.

וכעין זה אם שותף אחד יש לו סוכה בחצר למטה במשך כמה שנים, אין זה אלא תשמיש ארעי ולא שייך בזה חזקה, ואם לאחר כמה שנים שותף אחר בבנין הרוצה לעשות שם את סוכתו הם צריכים להתפשר ביניהם (ע"י שו"ע חו"מ סי' קניג סעיף י"ז).

אין לו ברכון עם "על הנסים"

◀ **שאלה**: אבל סעודה בחנוכה במקום שלא היה שם ברכון עם "על הנסים", האם עדיף לברך במקום ברכת המזון בלי "על הנסים" או שילך לביתו ויברך שם ברכת המזון עם "על הנסים"?

תשובה: אמירת "על הנסים" בתוך ברכת המזון היא רק רשות (שאין

חיוב סעודה בחנוכה) ועדיף לברך ברכת המזון במקום ולא ללכת למקום אחר (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

שבת ראש חודש וחנוכה

עליות בר"ח טבת שחל בשבת

◀ **שאלה**: ר"ח טבת שחל בשבת מוציאים ג' ספרים (פר' השבוע, ר"ח חנוכה), האם מותר להוסיף עליות, והאם מותר להעלות כהן או לוי בספר תורה שני?

תשובה

א. מותר להוסיף עליות בספר ראשון אע"פ שעי"ז קריאת ר"ח לא יהיה בתוך שבעה הקרואים (**משנ"ב** סי' קל"ה ס"ק ל"ו, ובסי' תרפ"ד ס"ק ט', וכן בסי' תרפ"ה ס"ק ד'). ויש מחמירים לא להוסיף בספר ראשון וקוראים בו דוקא ששה קרואים בכדי שקריאת ראש חודש תהא בתוך השבעה קרואים ("לוח א"י").

ב. אפילו עשו הוספות, אסור לקרות כהן בעלייה אחרונה (שמיני או תשיעי) של ספר הראשון, שאין זה נחשב בעלייה אחרונה של היום כיון שיש עוד את הקריאה של ר"ח, ורק בספר שני מותר לעלות לכהן אם היא בעלייה שמינית או יותר (**משנ"ב** סי' קל"ה ס"ק ל"ו).

ג. אם קראו רק לשש עולים בספר ראשון אסור לעלות כהן גם בספר שני, ואז רק למפטיר אפשר להעלותו.

עליות ג' אחים

◀ **שאלה**: כשיש ג' ספרים האם מותר לקרוא ב' או ג' אחים או אב ובנו זה אחר זה בג' העליות האחרונות?

תשובה: בין שביעי למפטיר, שהוא גם ספר אחר, וגם יש קדיש ביניהם מותר לקרוא לבי אחים או אב ובנו (**משנ"ב** סי' קמ"א ס"ק כ'), אבל בין שישו לשביעי שיש ב' ספרים ואין קדיש ביניהם יש סוברים דיש להחמיר קצת אם לא שיש צורך בדבר ("שערי אפרים" שער א' סעיף כ"ב). ויש סוברים שב"שיירי כנה"ג" משמע שגם בזה אין לחוש לעין הרע כיון שהוא ב' ספרים ("פתחי שערים" שם).

ביהכ"נ שיש להם ב' ספרי תורה

◀ **שאלה**: כשחל ר"ח טבת בשבת איך ינהגו בביהכ"נ כשיש רק ב' ספרים?

תשובה: כתב הרמ"א (סו"ס תרס"ט) כשיש רק ב' ספרי תורה בשמחת תורה קורין בראשון פ' וזאת הברכה, ובשני פ' בראשית, וחוזרין ולוקחין הראשון לענינו של יום, וכן עושין בכל מקום דבעינן ג' ספרי תורה ואין להם רק שנים.

וכתב ה"ביאור הלכה" (שם) דוקא אם כבר גללו למקום הזה שלא יצטרכו הציבור להמתין, אבל בלא"ה יותר טוב לגלול אותו שכבר מונח ולא לעבור על המצוות ולקחת הראשון.

ולפי"ז בשמחת תורה שיש זמן לגלול את הסי"ת בשעת ה"מי שבירך" לחתן תורה ובראשית, אפשר להכין הספר תורה לצורך קריאת המפטיר, אבל בשבת ר"ח וחנוכה שאין מספיק זמן להכין הסי"ת לצורך קריאת המפטיר של חנוכה, א"כ יש להשתמש בספר השני לצורך ר"ח וחנוכה (ובפרט שהם סמוכים זה לזה, מפרשת פנחס לפרשת נשא), וגם מרוויחין הענין של אין מעבירין על המצוות כמש"כ ה"ביאור הלכה" (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

כשיש רק ספר תורה אחד

◀ **שאלה**: איך יש לנהוג במקום שיש ספר תורה אחד, האם לאחר קריאת פ' מקץ, יגללו לפרשת ראש חודש ואח"כ יחזרו ויגללו לקריאת חנוכה, או שאין לעשות כן משום 'אין מעבירין על המצוות' (כי בינתיים עוברים על פ' נשא), ויש לקרוא קריאת חנוכה לפני קריאה של ראש חודש?

תשובה: כתב הרמ"א (סי' תרפ"ד) ראש חודש טבת שחל בחול, אם טעה והתחיל לקרוא בשל חנוכה, צריך להפסיק ולקרוא בשל ראש חודש ואח"כ יחזור לקרוא בשל חנוכה, וכתב המשנ"ב (ס"ק י"ז) בשם ה"ט"ז שחולק על זה שאם כבר התחיל לקרוא בשל חנוכה אסור להפסיק, אלא יסיים בשל חנוכה ואח"כ יקרא של ראש חודש, אבל אם עדיין לא התחיל לקרוא רק לקח ספר תורה של חנוכה לפתוח בו ועדיין לא התחיל הברכה, כתב ה"ביאור הלכה" שלכו"ע יגללו ויתנו בצד ויקח ספר התורה השני ויקרא בו ראש חודש, ואח"כ יחזור ויקח סי"ת של חנוכה, ואין בזה פגם לספר תורה הראשון כיון שיקראו בו אח"כ, ע"י שם.

ולפי"ז כ"ש בנד"ד שיש רק ספר תורה אחד, בודאי אפשר לכתחילה לגלול לפרשת פנחס לקרוא בו של ר"ח, ואח"כ יחזור ויגלול לפרשת נשא כדי שיקרא בו של חנוכה.

חידה לשבת חנוכה

השנה (תשפ"ג) יחול ר"ח טבת בשבת פ' מקץ, בשחרית אומרים "עלה ויבוא", "על הנסים", והלל שלם, מוציאים ג' ספרי תורה, וקוראים פ' מקץ, קריאת ר"ח, וקריאת חנוכה, וכן הפטרת שבת חנוכה, אח"כ מתפללים מוסף של שבת ראש חודש ("אתה יצרת") ומוסיפים "על הנסים". גם בשנה (תשפ"ב) היה ר"ח טבת בשבת פ' מקץ, אבל התפילה היתה ארוכה יותר משנה זו, מדוע?

